

UKRAYNA-AB-NATO İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA RUSYA'NIN KIRIM MÜDAHALESİ

Yetkili Yazar | Correspondent Author: **Aslı Büşra Kurakçı**
Crimea Intervention of Russia in the Context of Ukraine-EU-NATO
Relationship

Yazar (lar) | Author(s)
Aslı Büşra Kurakçı¹
Hatice Rümeyşa Dursun²

MAKALE BİLGİSİ

ÖZ

Makale Geliş Tarihi : 14/12/2022
Makale Kabul Tarihi : 07/04/2023

Anahtar Kelimeler:
Müdahale, AB-NATO,
Rusya, Ukrayna, Kırım

Müdahalenin tanımı veya meşru müdahalenin kapsamıyla ilgili uluslararası hukukta görüş birliği mevcut değildir. Müdahale tanımı oldukça geniştir ve Birleşmiş Milletler (BM) uluslararası hukukla ilgili bilimsel çalışmalarda kapsamlı tartışmaların konusu olmuştur. Ukrayna, Avrupa Birliği (AB), Rusya ve Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi arasında stratejik açıdan oldukça önemli bir alanda yer almaktadır. AB ve NATO'nun doğuya doğru genişleme stratejisi sonucu Ukrayna'nın AB ve NATO'ya katılma arzusu Rusya için gerilime yol açan bir unsur olmuştur. Ukrayna devlet başkanı Yanukoviç'in 2013 yılında AB ile ortaklık görüşmelerine katılmayacağını bildirmesi üzerine Kiev'de Bağımsızlık Meydanında başlayan gösteriler iç krize yol açmıştır. Rusya'nın Kırım'a müdahale etmesiyle bu iç kriz uluslararası bir boyuta ulaşmıştır. Bu bağlamda Ukrayna krizi, Rusya'nın uluslararası topluma ve uluslararası hukuka Soğuk Savaş sonrası çevresinde meydana gelebilecek değişikliklere yeniden meydan okuyacağını göstermiştir. Buradan hareketle çalışmada amaçlanan Rusya'nın Kırım'a müdahalesinin gerçekleşmesine yol açan unsurları incelemektir. Ayrıca, müdahalelerin etkinliğini, uluslararası hukuka uygunluğunu AB-NATO etkisini de göz önünde bulundurarak araştırmaktır. Rusya, Kırım'a müdahale etmesiyle Kırım'ın bağımsızlık referandumu sonrası Rusya'ya bağlanma gerekçelerini uluslararası toplum karşısında haklı çıkarmak için argümanlar sağlasa da mevcut uluslararası hukuk sistemi içerisinde etkin bir çözüm bulunmaması Rusya'nın müdahalesine zemin hazırlamıştır.

ARTICLE INFORMATION

ABSTRACT

Submission Date : 14/12/2022
Accepted Date : 07/04/2023

Keywords:
Intervention, EU-NATO,
Russia, Ukraine, Crimea

There is no consensus in international law regarding the definition of the interference or the scope of the legitimate interference. The definition of intervention is quite broad and has been the subject of extensive debate in scientific studies in terms of the United Nations (UN) international law. Ukraine is located in a strategically important area between the European Union (EU), Russia and Turkey's Black Sea Region. As a result of the eastward expansion strategy of the EU and NATO, Ukraine's desire to join the EU and NATO has been a factor causing tension for Russia. After the President of Ukraine Yanukovich announced that he would not participate in the Association negotiations

¹ Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID No: [0000-0003-1838-2580](https://orcid.org/0000-0003-1838-2580), e-posta: asli.bayraktar1@ogr.sakarya.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID No: [0000-0003-2759-4550](https://orcid.org/0000-0003-2759-4550), e-posta: rumeysadursun@sakarya.edu.tr

with the EU in 2013, the demonstrations that started in the Independence Square in Kiev led to an internal crisis. With the intervention of Russia in Crimea, this internal crisis has reached an international dimension. In this context, the Ukraine crisis has shown that Russia will once again challenge the international community and international law as to the changes that may occur in its post-Cold War environment. From this point of view, the aim of this study is to examine the factors that generated Russia's intervention in Crimea. In addition, it is to investigate the effectiveness of the interventions and their compliance with international law, taking into account the EU-NATO effect. Although Russia, with its intervention in Crimea, provided arguments to justify the reasons for the annexation of Crimea to Russia after the independence referendum, the absence of an effective solution in the current international legal system paved the way for Russia's intervention.

1. Giriş

Tarih boyunca Ukrayna, Litvanya Büyük Dükalığı, Osmanlı İmparatorluğu, Polonya-Litvanya Topluluğu, Kırım Tatar Hanlığı ve Moskova gibi bölgedeki büyük güçlerin üzerinde savaştığı bir “savaş alanı” olmuştur. Kırım Hanlığı, 15. yüzyılda Altın Orda'dan çıkmış ve daha sonra Osmanlı Devletinin vasal devleti olmuştur. Rus-Türk savaşları sonucunda Kırım 1783 yılında Rus İmparatorluğu'nun eline geçmiş ve Kırım Tatar nüfusunun önemli bir kısmı Osmanlı İmparatorluğuna yerleşmiş veya göç etmek zorunda kalmıştır. 1853-1856'daki Kırım Savaşı, Rusya'nın Büyük Britanya, Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilen bir ittifaktan askeri yenilgiye uğramasına neden olsa da yarımada Rus İmparatorluğuna kalmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Ukrayna bir yanda AB, diğer yanda Rusya arasında bölünmüş bir durumda kalmış ve jeostratejik çıkarların odak noktası haline gelmiştir.

Ukrayna'nın 1991'de bağımsızlığını kazandığı dönemden bu yana AB ile yakın ilişkiler içinde olduğu söylenebilir. Ukrayna, Avrupa Komşuluk Politikası ve Doğu Ortaklığı oluşumları içerisinde yer almaktadır. 2013 yılı sonlarında Yanukoviç'in AB ile imzalaması beklenen Ortaklık Anlaşması'nı imzalamaktan vazgeçmesi üzerine, ülkede AB yanlısı sokak hareketleri hızlanmıştır. Ülkede AB ile Ortaklık Anlaşmasının imzalanmaması ile başlayan protestolar hükümet karşıtı bir hal alarak Ukrayna krizi başlamıştır. AB, Moskova'nın doğrudan ve dolaylı baskıları nedeniyle imzalanamayan AB ile Ukrayna arasındaki Ortaklık Anlaşması'na tepkisini, Kiev'deki “Euro Meydan” protestolarını her açıdan destekleyerek ortaya koymuştur.

Çalışmada sorunun ortaya çıkışında etkili olan tarihsel sürecin ele alınmasının ardından iç politikada kırılğan bir yapıya sahip olması nedeniyle istikrarsızlıklar yaşanan Ukrayna'da batı ile yakın ilişkiler kurmak konusunda özellikle Rusya ile yaşanan sorunların derin kriz meydana getirmesi araştırılacak olup bunun da etnik sorunlarla Kırım'ın ilhakına yol açması süreci uluslararası hukuka uygunluğu açısından ortaya konmaktadır. Kırım'daki referandumda kullanılan self determinasyon hakkının uluslararası hukuka aykırı olduğu karşımıza çıkan en önemli konudur. Çalışmanın amacı, eski Sovyet coğrafyasında Rus etkisinden bağımsız olarak meydana gelebilecek değişikliklere karşı Rusya'nın nasıl tepki vereceğini ortaya koymaktır.

AB'nin Ukrayna'yı üyeliğe kabul etme girişimi, aslında ABD'nin bu ülkeyi Bulgaristan ve Romanya örneğinde olduğu gibi, Batı dünyasına dâhil etmesinin bir çabası

olarak görülebilir. Bulgaristan ve Romanya AB'ye üye yapıldıktan sonra NATO üyeliğine kabul edilerek ABD'nin askeri olarak bu bölgeye yerleşmesinin önü açılmıştır. Dolayısıyla Ukrayna'nın AB üyeliği Rusya için Karadeniz'deki askeri üslerinin tehlikeye girmesine neden olacaktı. Rusya bu jeopolitik rekabette Kırım başta olmak üzere Doğu Ukrayna'da etnik Rusların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde etkinliğini sürdürmek için devreye girmiştir. Rus yanlısı Devlet Başkanı Yanukoviç'in ülkeyi terk etmesinin ardından muhalefet tarafından geçici bir hükümet kurulması sonucu Rus azınlığa yönelik kısıtlamalar getirilmiştir. Bu süreçte yaşanan kriz Kırım'ın Rusya tarafından işgalineneden olmuş ve Rusya'ya bağlanması sonucunu doğurmuştur. 1992'de Ukrayna içinde özerk bir cumhuriyet olan Kırım'da işgalden önceki nüfusun %60'ını Ruslar, %25'ini Ukraynalılar, %15'lik kısmını ise Kırım tatarları oluşturmaktadır (Güneş, 2014: 16). Bu oranlar Kırım'ın Rusya'ya bağlanma isteğinin anlaşılması açısından bir göstergedir. Bu bağlamda çalışmanın temel iddiası NATO'nun eski SSCB topraklarında yayılma çabasının Rusya'nın endişelenmesine neden olması sonucunda, Rus kökenlilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde ortaya çıkan krizlere sert müdahalede bulunabildiği ve bu bölgelerin Rusya'nın daha önce yaptığı ihlallerde olduğu gibi dondurulmuş bir sorun olarak dünya siyasetinde karşımıza çıktığıdır.

2. İçişlerine Karışmama İlkesi ve Müdahale Yasağının Anlamı

Devletlerin egemen ve eşit olmalarının uluslararası hukukta en önemli sonuçlarından biri içişlerine karışmama ilkesidir. İçişlerine karışmama, uluslararası toplumun, bir devletin siyasi rejimi ve genel olarak ulusal yetki alanına giren konularla ilgilenmemesi anlamına gelir. İçişlerine karışmama ilkesinin spesifik bir yönü ise müdahale yasağıdır. Buna göre, başka bir devletin ülkesinde, onun rızası olmadan herhangi bir eylemde bulunulmayacaktır (Sur, 2019: 127). BM Genel Kurulunun 1965 tarihli "Devletlerin İçişlerine Müdahalenin Kabul Edilmezliği ve Bağımsızlık ve Egemenliklerinin Korunması Hakkında Bildirisi" hiçbir devletin hangi nedenle olursa olsun başka bir devletin iç ya da dış işlerine doğrudan ya da dolaylı olarak müdahale etme hakkı olmadığını hükme bağlamaktadır. Silahlı müdahalenin yanında başka müdahale biçimlerini de kınayan bildiriye göre, hiçbir devlet başka bir devletten yarar sağlamak veya o devleti, egemenlik haklarının kullanımının devri konusunda zorlama amacıyla ekonomik, siyasi veya başka bir önlem uygulayamaz (Hancılar, 2011: 105).

Anılan bu karar ile Devletlerin İçişlerine Karışılmasının Reddi ve Bağımsızlıklarının ve Egemenliklerinin Korunması Konusundaki Bildiri kabul edilmiştir. Bunu, BM Genel Kurulunun 24.10.1970 tarih ve 2625 sayılı kararı ile kabul ettiği Devletler Arasında İşbirliği ve Dostça İlişkiler Bildirisinde içişlerinekarışmama ilkesinin tekrarlanması izlemiştir (Pazarcı, 2004: 24). Öte yandan, Amerikan Devletleri Örgütü kurucu antlaşması 18. mad. Helsinki Bildirisi mad. 1,a,VI ve Dünya Bankası kurucu antlaşması 4/10 maddesi gibi bölgesel nitelikli kimi antlaşmaların, uluslararası belgelerin ve uluslararası ekonomik örgütlerin de bu ilkeyi kabul ettikleri görülmektedir (Pazarcı, 2004: 24). Konuya ilişkin Uluslararası Adalet Divanında ilkenin yer aldığı bazı örneklerden biri 1949 Korfu Boğazı kararı ile ilgilidir. Kararda İngiltere'nin Arnavutluk karasularında mayın temizleme faaliyeti girişimi hakkında, böyle bir "sözde karışma hakkının" geçmişte en ağır suistimallere yol açan bir kuvvet politikasından başka bir şey olmadığı ve uluslararası hukukta kabul edilemeyeceği vurgulanmıştır (Sur, 2019: 127).

İçişlerine karışmama ilkesine ilişkin ana sorun bu ilkenin uluslararası hukuktaki kapsamının ve sınırlarının açıklıkla saptanması olmaktadır. Özellikle bir devletin siyasal ve ekonomik düzeni, kimi toplumsal ve kültürel işler gibi konuların devletlerin ulusal yetkilerine giren işler olduğu ve başka devletlerce karışılmasının yasaklandığı üzerinde görüş birliği bulunmaktadır. Bununla birlikte bir devlet ulusal yetkisine giren ya da girmeyen herhangi bir konuda bir antlaşma aracılığıyla soruna uluslararası bir nitelik kazandırmış ve başka devletlere ya da uluslararası örgütlere bu konuda bir takım yenilikler tanıyorsa içişlerine karışmama ilkesi ancak öngörülen sınırların aşılması durumunda söz konusu olabilecektir.

3. Soğuk Savaş Sonrası Kırım'ın Statüsü

SSCB'nin dağılması, sınıfsız toplumun tüm üyeleri arasındaki sosyalist kardeşliğin üstesinden geldiğini varsaydığı etnik milliyetçiliği yeniden harekete geçirmiştir. SSCB topraklarının her yerinde ortaya çıkan milliyetçilik hareketleri bir yanda özerklik talepleriyle, diğer yanda daha geniş kapsamlı kendi kaderini tayin etme talebiyle bağlantılı olduğundan farklı yoğunluk ve amaçlara sahip olmuştur (Hilpold, 2015: 242).

Mikail Gorbaçov'un liberalleştirilmiş glastnost (açıklık) ve prestroyka (yeniden yapılanma) politikaları altında azaltılmış sansür, Ukrayna'nın yurtdışındaki Ukrayna diasporasıyla yeniden bağlantı kurabilmesi ve muhalif siyasi materyallerin yayınlanabilmesi anlamını taşımaktaydı. Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya'da Sovyet sisteminin çökmesinden kısa bir süre sonra, Ukrayna, 16 Temmuz 1990'da SSCB'den bağımsızlığını ilan etmiş ve bir yıl sonra da 24 Ağustos 1991'de tam bağımsızlık ilan etmiştir (Cosgrove, 2020: 3).

1991'e kadar Rus topluluğu, Kırım'da sadece Tatarlar açısından değil, Ukraynalılar açısından da hâkim bir konuma sahipken, SSCB'nin bölünmesi onları Ukrayna'da azınlık durumuna düşme riskiyle karşı karşıya bırakmış ve güçlü bir özerklik için savaşmak için motive etmiştir (Hilpold, 2015: 243). Şubat 1991'de tüm Ukrayna'da yapılan referandumun ardından Kırım oblasti, bu kez Ukrayna içinde olmak üzere tekrar özerk bir cumhuriyet statüsüne yükseltilmiştir (Bebler, 2015: 38).

1991 yılında kurulan Kırım Cumhuriyeti Hareketi (RDK) başından beri Ukrayna'nın bağımsızlığına ve Ukrayna'nın Sovyetler Birliği ile olan bağlarının kesilmesine karşı olmuştur. Liderleri Meshkov, özerk bir Kırım Cumhuriyeti restorasyonunu destekleyen Ocak 1991 referandumunun, yarımadayı Ukrayna'ya devreden 1954 Yasası'nın iptal olmadan etkili olamayacağını savunmuştur. Böylece, SSCB'nin varlığında bile, RDK, hem kanunun iptali, hem de Gorbaçov rejimi tarafından hazırlanmakta olan yeni Birlik Anlaşmasının katılımcısı ve SSCB'ye bağlı olarak yarımadada referanduma yönelik dilekçe vermek için bir girişim grubu kurmuştur. RDK lideri Meshkov, 1 Aralık 1991'de bağımsızlık yanlılarının kayda değer zaferinden sonra bile bunu gerçekleştirmeye yönelik adımlar atmıştır (Marples ve Duke, 1995: 274).

1989 yılında yayınlanan Yüksek Sovyet Deklarasyonu sonucunda yasal olarak vatana dönme hakkı elde eden Tatarların Kırım'a dönmeleri hızla gerçekleştirilmiştir. 1989 yılında Kırım Tatarlarının yarımadadaki nüfusu 38 bin iken, 1994 yılında bu sayı 260 bine yükselmiştir (Wydra, 2004: 120-121). Resmi Ukrayna politikası her zaman Tatarların geri dönmesinden yana olmuş, ancak Kırım tatarlarının Kırım toplumuna uyum

sağlamada zorluk yaşamaları ve yerleşik nüfusla çatışmalar yaşanması nedeniyle sorunlar ortaya çıkmıştır. Tatarlar, 1991 referandumunu boykot etmişler ve Kırım'ın özerk statüsünü, Rus özerkliği altında gördükleri için kabul etmemişlerdir. Tatarlar için en büyük sorun, Ukrayna'nın çifte vatandaşlığa izin vermemesi nedeniyle Özbekistan'dan dönen kişilerin yabancı vatandaşlıktan çıktıklarını kanıtlamak zorunda olmaları olmuştur. Her ne kadar Tatarlar ayrılıkçı hareketlere karşı çıkan müttefikler olarak görüldüğü için Kiev ile iyi ilişki içinde olsalar da radikal saldırılara ve silahlı saldırılara maruz kalarak kötü ekonomik koşullarda yaşamış ve Özbek vatandaşlığından vazgeçmek zor ve maliyetli bir süreç olduğundan, birçok kişi Ukrayna vatandaşlığından ve buna bağlı haklardan dışlanmıştır (Wydra, 2004: 120-121).

Eylül 1992'de ise Kırım Parlamentosu'na kabul edilen anayasa ile Kırım bayrağının renkleri Rus bayrağının renkleriyle eşleşmiş ve yarımada çifte vatandaşlık tartışmaları başlamıştır. Kırım Parlamentosu, Ukrayna vatandaşlığının Kırım vatandaşları için zorunlu olmaması gerektiği ve Rus dilinin Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin devlet dili haline gelmesi gerektiği görüşünü benimsemiştir. Temmuz 1993 yılında ise Rusya Parlamentosu Sivastopol'un her zaman Rusya topraklarının bir parçası olacağını belirtmiştir. Ukrayna bu açıklamayı devlete yönelik bir saldırı olarak değerlendirirken, Kırım ise memnuniyetle karşılamıştır (Wydra, 2004: 117).

1994 yılında Kırım, Kırım Devlet Başkanlığı kurulduğunda, Kiev ve Simferopol arasındaki ihtilaf doruk noktasına ulaşmıştır. 1994 yılında, RDK lideri Rus yanlısı Yuriy Meshkov'un Ocak seçimlerinde Kırım cumhurbaşkanı olarak seçilmesinin ardından yarımada daha fazla gerilime sahne olmuştur. Seçimden sonra Ukrayna seçimlerinin yapılacağı 27 Mart'ta yarımada'nın bağımsızlık referandumu yapacağını ve Kırım'ın, Ukrayna ile Rusya arasında bir köprü görevi göreceğini duyurmuştur. Referandum 10 Martta Meshkov tarafından tekrar duyurulmasına rağmen hiç yapılmamıştır. Ukrayna Başkanı Kravchuk resmi olarak referandumu iptal ederken, Ukrayna Dışişleri Bakanlığı yerel televizyonda Kırım halkına referanduma katılarak iç çatışmaya yol açmama çağrısında bulunmuştur. Meshkov ve destekçileri, Ukrayna'nın yarımada'ya karşı güç kullanmakla tehdit ettiğini iddia etmiştir. Rusya ile herhangi bir müdahale anlaşması olmadığından ve Tatarların devam eden muhalefeti nedeniyle (hatta Ukrayna'nın toprak bütünlüğü adına ABD'den gelen baskıyla) Meshkov rejimi kararından geri adım atmıştır (Marple ve Duke, 1995: 284).

1996 yılı sonrası ise gerilimler azalmış ve Haziran 1996'daki Ukrayna Anayasası yasal durumun netleşmesine katkıda bulunmuştur. Yeni Ukrayna Anayasası, Kiev ve Sivastopol arasındaki ilişkiler için büyük önem taşımaktaydı. Bu Anayasa, Ukrayna'nın toprak yapısına ve Ukrayna'daki Kırım makamlarının yetkilerine ilişkin hükümler içermekteydi ve 1998'de Ukrayna Yüksek Şurası (Rada) tarafından kabul edilen Kırım Anayasası için de önemli bir temel olmuştur. Ukrayna Anayasasının 9. Bölümünde Ukrayna'nın toprak yapısı ayrıntılı olarak ele alınırken 132. maddede toprak bütünlüğü vurgulanmıştır. 10'nuncu bölüm ise Kırım ve Ukrayna arasındaki ilişkileri kapsamaktaydı. Kırım, Ukrayna'nın ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanırken, yetkisine atfedilen konularda Ukrayna Anayasası ile belirlenen yetki sınırları içinde karar vereceği, Kırım Özerk Cumhuriyetinin, Kırım Parlamentosu tarafından kabul edilen ve Ukrayna Parlamentosu tarafından onaylanması gereken kendi anayasasına sahip olacağı, Kırım'ın normatif eylemleri ve Bakanlar Kurulu kararlarının, Ukrayna yasalarına aykırı olamayacağı hükümlerini içermekteydi (Wydra, 2004: 124). Kırım Özerk Cumhuriyeti,

Ukrayna'nın her normatif eyleminin bu Anayasanın üzerinde yer aldığını belirten kendi anayasasına sahiptir. Pratikte, Kırım'ın özerkliği, yarımadaya Ukrayna'nın diğer herhangi bir bölgesinden daha fazla hak sağlamamaktadır. Uygulamada, her bir normatif eylem Ukrayna makamları tarafından iptal edilebilir ve Kırım'ın Ukrayna Anayasa Mahkemesi'ne itiraz etme hakkı bulunmamaktadır (Wydra, 2004: 129).

Kırım'ın siyasi manzarası, her partinin tüm Ukrayna partisi olarak kaydedilmesi gerektiğini belirterek bölgeci parti gelişimi kısıtlamak için tasarlanan 1996 Ukrayna Anayasası tarafından yeniden şekillendirilmiştir. 1998 Kırım seçimleri, ayrılıkçılığın başarısızlığının nihai teyidi olmuştur. Ukrayna Komünist Partisinin Kırım şubesi, Kırım Yüksek Sovyet'inin dizginlerini devralmış ve Kırım'daki iki ana iktidar koltuğunu ayrılıkçı partilerin ulaşamayacağı bir yere getirmiştir. Son olarak 21 Ekim 1998'de Kırım Yüksek Sovyeti, yüksek bir farkla 1991'den bu yana beşinci Kırım anayasasını kabul etmiştir. Bu anayasanın önceki taslaklardan farkı ise Kırım "eyaletliği" veya vatandaşlık haklarından söz edilmemesi olmuştur. Ayrıca bu yeni taslakta Ukraynaca, Kırım'ın devlet dili olarak kabul edilmiştir. Ancak 1990'lı yılların kurumsal çatışmasının çözülmesine rağmen Moskova'nın Rus pasaportlarını Kırım'daki Ukrayna vatandaşlarına dağıtarak gerilimi arttırmaya devam etmesi nedeniyle Kırım, ayrılıkçı potansiyel bir tehdit olmaya devam etmiştir (Mizrokhi, 2009: 11).

3.1. Turuncu Devrim ve Ukrayna

Ukrayna'nın SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanmasından sonra 1991-1994 yılları arasında ilk cumhurbaşkanı Leonid Kravchuk ve ardından 1994-2004 yılları arasında cumhurbaşkanlığına seçilen Leonid Kuçma Rusya'ya yakın bir politika izlemiştir. Rusya'nın Soğuk Savaşın ardından 1991-2001 yılları arasında güçlü bir durumda olmaması, Ukrayna ile ilişkilerinde ciddi krizlere neden olmamıştır. Ancak, Batı'nın Kuçma'nın cumhurbaşkanlığının son dönemlerinde Ukrayna ile yakınlaşmaya başlaması, Rusya'nın Ukrayna'daki seçim sonuçlarını etkileyeceğini düşünmesinden dolayı bu yakınlaşmadan tedirgin olmasına neden olmuştur (Gafarlı, 2015: 144).

Kasım 2000'de Kuçma'nın ofisinde gizlice kaydedilen ve gazeteci Gongadze'nin öldürülmesiyle başlayan ve ayrıca büyük çaplı yolsuzluk, yasadışı silah anlaşmaları ve diğer suçlarla başkanın bağlantılı olduğu kasetlerin yayınlanmasının ardından Ukrayna'da yaşanan kriz derinleşmiştir (Zon, 2005: 377). "Kuçma'sız Ukrayna" sloganıyla ülke genelinde patlak veren kitlesel protestoların 30.000-50.000'den fazla göstericiyi harekete geçirmeyi başaramadığı söylenmiştir. Kuçma'nın Batı'daki prestiji, Makedonya ile bir silah ambargosunu ihlal ederken aynı zamanda bunu inkâr etmesi ve iddiaya göre Kolçuga radar sistemlerini Saddam Hüseyin'e teslim etmesi üzerine daha da azalmıştır. Başkan Kuçma, ikinci döneminde uluslararası alanda giderek daha fazla izole olarak kendi ülkesinde sevilmeyen biri haline gelse de bu durum, siyasi istikrarsızlığa dönüşmemiştir. Kuçma, ABD'yi desteklemek için Irak'a asker göndermeye karar verdiğinde uluslararası izolasyon nispeten kırılmıştır (Zon, 2005: 377).

Ukrayna'da meydana gelen "Turuncu Devrim" sonucunda, yeni yüzyılın ilk yıllarında eski komünist dünyada meydana gelen tek düzensiz yönetici değişikliği olmasa da en önemlilerinden biri olmuştur. Devrimin eski bir Sovyet cumhuriyeti olan ve Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) katılan AB'ye ve hatta belki de NATO'ya üyelik yolunda ilerleyecek gibi görünen Ukrayna'da gerçekleşmesi sonucu jeopolitik öneme sahip bir değişiklik meydana gelmiştir. Bu devrim aynı zamanda komünist

yönetimin sona ermesinden sonra meydana gelen siyasi değişikliklerin en karmaşık olanı olmuştur. Bu süreç, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunun yapıldığı Ekim 2004'ün sonunda başlamış ve ikinci tur seçimlerinin Kremlin dostu aday Viktor Yanukoviç için zaferle sonuçlandığı 21 Kasım'a kadar devam etmiştir. Ancak, kısa bir süre sonra, sonuçların açıkça tahrif edilmesine karşı yaygın gösteriler başlamış ve 26 Aralık'ta ikinci tur oylamanın tekrarlanmasına karar verilmiştir. Ardından, Ocak ayı başlarında, Batı yönelimli rakibi Viktor Yuşçenko oyların yüzde 52'sini alarak galip ilan edilmiş ve 23 Ocak 2005'te Ukrayna'nın yeni cumhurbaşkanı olarak görevine başlamıştır (White ve McAllister, 2014: 227).

Batı ve Ukrayna medyası, 2004 cumhurbaşkanlığı seçimlerini, kitlesel protesto eylemlerini ve ilgili siyasi olayları ve değişiklikleri Viktor Yuşçenko ve destekçileri tarafından kullanılan turuncu rengin ardından "Turuncu Devrim" adını alan, demokratik, Batı yanlısı bir devrim olarak nitelendirmiştir. "Turuncu Devrim", Gürcistan'daki "Gül Devrimi" ve Kırgızistan'daki "Lale Devrimi" de dâhil olmak üzere bir demokratik devrim dalgasının devamı olarak görülmüştür (Katchanovski, 2008: 355). Bu devrimler bir dizi ortak özellik nedeniyle bağlantılı durumdadır ve her birinin arkasındaki itici güç, akılcı sloganlar, semboller veya logolar kullanan bir gençlik protesto hareketidir. Ukrayna'da hem hareket hem de slogan "Pora"ydı ("zamanı geldi") ve buna turuncu eşarp sembolü eşlik etmiştir (Herd, 2005: 16).

2010 yılında yapılan seçimlerde ise bu kez Yanukoviç, en yakın rakibi olan Timoşenkoyu mağlup ederek devlet başkanlığı koltuğuna oturmuştur. Ukrayna'nın Harkov kentinde dönemin Rusya Devlet Başkanı Medvedev ile görüşen Yanukoviç'in, Karadeniz Filosunun Kırım'da bulunma süresini 2042 yılına kadar uzatan bir antlaşma imzalaması, Ukrayna'da Rusya karşıtları ve milliyetçilerin sert tepkisine yol açmıştır (BBC, 2018).

Rusya'da ise bu devrimler, Rusya'nın Sovyet sonrası komşulukta zayıflayan etkisinin küçük düşürücü işaretleri olarak görülmüştür. Etkili bir siyasi teknoloji uzmanı, dış politika uzmanı ve Birleşik Rusya partisinden eski Devlet Duması milletvekili Sergei Markov'a göre, Turuncu Devrim, Ukrayna'da çalışan uluslararası sivil toplum kuruluşları ve Batı destekli Ukraynalı kuruluşlar tarafından kışkırtılmıştır (White ve McAllister, 2014: 228). Dolayısıyla bu devrimler, Rusya tarafından Avrupalıların Batı yanlısı liderleri Rusya'nın yasal etki alanına yerleştirmesi ve iktidarı yansıtma yeteneğine doğrudan bir tehdit olarak görülmüştür (Becker vd, 2016: 120).

3.2. Rusya ve Ukrayna İlişkilerine AB-NATO Etkisi

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin parçalanması, Rusya'ya ve Batı'ya aralarındaki tarihsel rekabeti sonlandırmaları ve yeni bir karşılıklı refah ve güvenlik çağı başlatmaları için bir fırsat sunmuştur. Komünizmin çöküşü, Soğuk Savaş'ı tanımlayan ideolojik bölünmenin artık son bulduğu anlamına geliyordu. Devlet güdümlü ekonomilerden liberal kapitalist ekonomilere geçilmiştir. Ayrıca NATO'nun hasmı olan Varşova Paktı lağvedilirken, Ukrayna ve Kazakistan gibi bağımsızlığına yeni kavuşmuş eski Sovyet cumhuriyetleri, topraklarında konuşlandırılmış ya da depolanmış olan Sovyet nükleer silahlarının barışçıl yollardan Rusya'ya geri aktarımı için müzakereler yürütülmüştür (Nye ve Welch, 2021: 319). Ancak, birkaç yıl içinde iki tarafta da iyi niyet aşınmaya başlamış, husumet ve kuşku yeniden boy göstermiştir. Rusya'nın Kırım'daki ve Ukrayna'daki eylemleri ve bu eylemlerin tetiklediği, Batı ülkelerinin ağır ekonomik

yaptırımları nedeniyle, Washington ile Moskova arasındaki ilişkiler neredeyse donmuş duruma gelmiştir (Nye ve Welch, 2021: 319).

Karadeniz'in doğu-batı enerji koridoru üzerinde yer alması, boru hatlarına sahip olması bölgede etkin olma gayretiyle bir takım çekişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Karadeniz Batı'ya özellikle ABD'ye Rusya'yı çevrelemek için birçok imkân sunmaktadır. Rusya'nın Karadeniz'de yeniden hâkimiyet kurma ihtimaline karşı bölgede sonradan kurulan devletler NATO ve AB üyeliklerini kendi gelecekleri ve ekonomik, siyasal ve askeri güvenlikleri için bir garanti olarak görmüştür. Rusya'nın enerjiyi dış politika hedeflerinde bir araç olarak kullanması ise ABD'den sonra dünyanın ikinci büyük enerji tüketicisi olan AB için tehlike oluşturmaktadır.

Sovyetler Birliğinin yıkılmasıyla bölgedeki güç dengeleri değişmiş ve Rusya önemli askeri üslerinden Odesa ve Sivastopol üslerini kaybetmiştir. En önemli problemlerden biri ise Rusya ve Ukrayna arasında Karadeniz Filosunun bulunduğu Sivastopol'ün Ukrayna sınırlarında kalması sonucu Karadeniz donanmasının paylaşımı konusunda yaşanmıştır. Ukrayna kendi hâkimiyetinde bir donanma isterken, Rusya, donanması aracılığıyla bölgeyi kontrol ederek bölgedeki varlığını devam ettirmek için bölgede konuşlanmaya devam etmek istemiştir. Ukrayna ve Rusya arasındaki siyasi gerilimin sebebi Kırım'ın statüsü, Sovyet Karadeniz Filosunun iki devlet arasında bölüşülmesi, Rus Karadeniz Filosunun Sivastopol'deki üs hakları, Rusya'nın Kırım'daki askeri tesisleri kullanması ve Ukrayna topraklarındaki Rus askeri personelinin sayısı ve durumu gibi konulardır. 1991'den beri Moskova, Rus ayrılıkçıların Kırım'daki eylemlerini gizli olarak destekleyerek kontrol etmiş ve kendi sivil ve askeri istihbarat ajanlarından oluşan büyük bir birliği de elinde tutmuştur. Rusya'nın Kırım ilhakına yönelik acil durum planları, muhtemelen yirmi yıl öncesinden hazırlanmış ve düzenli olarak güncellenmiştir. 1996'da önde gelen bir Rus jeostratejist Sergei Karaganov, Ukrayna'nın olası bir bölünmesi ve Rusya tarafından alınması hakkında yazarken, Ukrayna eski başbakanı Yulia Timoşenko, 2007'de Batı'yı Rusya'nın, özellikle Kırım'da Ukrayna hükümetini istikrarsızlaştırma politikası konusunda açıkça uyarmıştır (Bebler, 2015: 40).

Soğuk Savaşın ardından Doğu Avrupa'da bağımsız olan devletler AB'ye üye olurken Rusya buradaki siyasi ve ekonomik nüfuzunu kaybetmeye başlamıştır. AB'nin Ukrayna ile olan ilişkileri bağımsızlıktan sonra hızla gelişirken, 1994 yılında Ukrayna hükümeti Avrupa kurumlarına entegrasyonu temel dış politika hedefi olarak belirlemiştir. Bu hedefe bağlı olarak, Başkan Kuçma, Haziran ve Temmuz 2000 kararnamelerinde AB ile entegrasyon konusunda geniş kapsamlı programlar başlatmış, ancak bunlar iç politikalara yansımamıştır (Kuzio, 2012: 398). Ukrayna'nın üyelik istemesine rağmen AB, Orta ve Doğu Avrupa'daki gelişmeler sonucu birliğe yeni katılanların entegrasyonunu ve Ukrayna'nın siyasi ve ekonomik sorunlarını bahane ederek Ukrayna'nın AB üyeliği konusunda hızlı adım atmamış ve bu politikasıyla Türkiye'ye uyguladığı oyalama bahanelerini Ukrayna'ya da uyguladığı eleştirilerine sebep olmuştur (Bayraklı, 2014: 3).

2005 yılında AB, AB'nin güneyinde ve doğusunda yer alan ülkeleri kapsayan Avrupa Komşuluk Politikası başlatmıştır. Ukrayna, 2005-08'de Komşuluk Politikası kapsamında Eylem Planlarını uygularken, Kasım 2009'da AB-Ukrayna İşbirliği Konseyi, eski ENP Eylem Planının yerini alan AB-Ukrayna Ortaklık Gündemini kabul etmiştir.

2010 yılı için Ukrayna ve AB tarafından bir eylem öncelikleri listesi kararlaştırılmış, ancak bunların çok azı uygulanmıştır. Ancak, Ukrayna'nın AB ile yaptığı Ortaklık Anlaşması üyelik perspektifi sunmamıştır. Her Ukrayna cumhurbaşkanı, kendi ülkelerinde Avrupa değerlerini desteklemeyen Kuçma ve Yanukoviç gibi başkanlar da dâhil, AB'den gelecekteki üyelik perspektifini özetleyen bir beyan elde etmeye çalışmıştır (Kuzio, 2012: 399).

AB'nin Doğu ucundaki komşularla ilişkilerini derinleştirmek için tasarlanmış bir program olan "Doğu Ortaklığı" kısmen 2008'de Rusya'nın Gürcistan'ı işgaline bir yanıt olarak oluşturulmuş ve Ukrayna'ya yönelik politika bu çerçevede belirlenmiştir (Macfarlane ve Menon, 2014). Ancak 20 yıldan fazla bir süredir Moskova, çevresi olarak gördüğü bölgede ayrıcalıklı konum iddiasını açıkça ortaya koyarken, AB'nin Rusya'nın komşularına ilişkin bakış açısını dikkate almadan ilerlemek aceleci olarak görülmüştür. Bölgeyi kontrol etme politikası, Putin'in 2011'de Gümrük Birliği³ inşa projesini canlandırma kararıyla ek bir ağırlık kazanmıştır. Büyüklüğü ve ekonomik ağırlığı göz önüne alındığında, Ukrayna'nın üyeliği proje için çok önemli olarak kabul edilmiştir (Macfarlane ve Menon, 2014).

AB-Rusya ilişkilerinin Soğuk Savaş sonrasındaki gelişimi kabaca üç aşamaya ayrılabilir. İlk biçimlendirici aşama, görece iyimserlik ve işbirliği yapılarının kurulması ile karakterize edilen 1992-1994 yıllarını kapsamaktadır. Ardından 1994-2000 arasındaki ilişkilerde gergin bir dönem başlamıştır. 2000'den sonraki üçüncü dönem ise iyimserlikle başlamış, ancak özellikle 2014 yılında ortaya çıkan Ukrayna'daki çatışmalar nedeniyle hayal kırıklığına dönüşmüştür (Haukkala, 2015: 2).

AB'ye üye devletler arasındaki Rusya ile ilgili anlaşmazlıkların neden olduğu gerilim, 2004-2007 Doğu genişlemesi ile daha keskin hale gelmiştir. Sonrasında, yeni Orta ve Doğu Avrupa üye ülkelerinden bazıları Rusya hakkında derinden eleştirel görüşler dile getirmişler; ancak Doğu Ortaklığına verdikleri desteğin Sovyet sonrası alanda Moskova ile gerilim oluşturabileceğini öngörememişlerdir. Polonya veya Romanya gibi ülkelerin Doğu Ortaklığı aktivizminin, bölge ülkeleriyle olan yoğun kültürel, tarihi veya ekonomik bağlardan kaynaklandığı bilinmektedir. Bununla birlikte, bu ülkelerin görüşleri, Moskova'ya yönelik söylemlerini yumuşatmaları için Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde az ya da çok resmi baskı uygulayan Almanya ve Fransa'nın görüşleri ile sıklıkla çatışmıştır. Literatürde, Orta ve Doğu Avrupa üye devletlerinin Rusya'ya yönelik eleştirel duruşu bazı bilim adamları tarafından olgunlaşmamışlığın bir işareti ve Avrupa normlarını ve değerlerini tam olarak içselleştiremediklerinin kanıtı olarak görülmüştür (Nitoiu, 2016: 3).

2010'daki Ukrayna Eylem Planı'nın AB Denetimi, Ukrayna'nın AB'nin "derin ve sürdürülebilir bir demokrasi" için çok önemli olduğuna inandığı beş alanın (özgür ve adil seçimler dâhil olmak üzere; örgütlenme, ifade ve toplanma özgürlüğü ve özgür basın ve medya; bağımsız yargı tarafından yönetilen hukukun üstünlüğü ve adil yargılanma hakkı; yolsuzlukla mücadele; güvenlik ve kolluk sektörü reformu (polis dâhil) ve silahlı ve güvenlik güçleri üzerinde demokratik kontrolün kurulması (Kuzio, 2012: 408) hepsinde gerilediğini ortaya koymuştur. Yanukoviç'in 2010'da Batı ile balayına çıkması, Brüksel ve Washington'u görevdeki ilk yıllarında demokratik gerileme eleştirilerini susturmaya

³ Özellikle, eski Sovyet cumhuriyetlerinin üyeliğinin amaçlandığı 2010 yılının Temmuz ayında faaliyete başlanan ekonomik nitelikteki birlik üyeleri; Rusya, Belarus, Kazakistan, Ermenistan ve Kırgızistan'dır.

teşvik etmiştir. ABD, Arap Baharı ve diğer çatışmalarla meşgulken, Timoşenko hapis cezasına çarptırıldıktan sonra, AB, Yanukoviç yönetiminde Avrupa değerlerine destek verilmediğini fark etmiştir. 2010'da Yanukoviç'in, parlamenter koalisyona anayasaya aykırı oluşumu, Yargıtay'ı devre dışı bırakan yargı reformu, 2006 yılında yürürlüğe giren parlamenter anayasanın devrilmesi ve parlamentonun zayıflatılması, 2007-2010 Timoşenko hükümeti üyelerinin ve muhalefet liderlerinin tutuklanması, Ekim 2010'da yerel seçimlerde dolandırıcılık ve Ukrayna medyasında sansürün yeniden başlatılması gibi güdümlü demokrasi inşa etme niyetinin birçok örneği vardı. AB ve Ukrayna, Ukrayna demokrasisine yönelik saldırılar boyunca Ortaklık Anlaşmasını müzakere etmeye devam etmiş ve sadece Timoşenko'nun mahkum edilmesinin ardından müzakereleri raydan çıkarmakla tehdit etmiştir. 2011 yılında ise Ukrayna'nın AB ile ilişkileri kötüleşmiştir (Kuzio, 2012: 406).

AB ile Ukrayna arasında (içinde DCFTA'nın-Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Alanlarının da yer aldığı) bir Ortaklık Anlaşması müzakereleri, Timoşenko'nun yedi yıl hapis cezasına çarptırılmasıyla aynı anda, Ekim 2011'de tamamlanmıştır. AB, protesto amacıyla Yanukoviç'in 20 Ekim'de Brüksel'e yapacağı ziyareti iptal etmiştir. Mart 2012'de, AB ve Ukrayna arasında dört yıl süren müzakerelerin ardından Ortaklık Anlaşması paraflanmıştır. Ancak Avrupa Konseyi tarafından imzalanması ve onaylanması önerisi, Avrupa Parlamentosu ve üye devletlerin parlamentoları tarafından dondurulmuştur. Muhalefet liderlerinin hapsedilmesi ve adaletin seçici kullanımı, Yanukoviç'in cumhurbaşkanlığı süresince Ukrayna ile AB arasındaki ilişkileri gölgede bırakmıştır (Kuzio, 2016: 3).

AB üyeliği yolu kapatıldığında ise Rusya, Ukrayna'nın tek entegrasyon seçeneğinin BDT içinde olmasını sağlama hedefine ulaşmış olacaktır. Rusya "Kharkiv Anlaşmaları" 1997 Sivastopol Anlaşmasını Karadeniz Filosu için bir üs olarak 2042-47'ye kadar uzattığında, Ukrayna'daki iki büyük stratejik hedeften birini elde etmiştir. Rusya'nın ikinci stratejik hedefi ise, Moskova tarafından kontrol edilecek bir konsorsiyum aracılığıyla Ukrayna'nın gaz boru hatları üzerinde kontrol elde etmektir (Kuzio, 2012: 410).

Sovyet sonrası dönemde AB'nin genişlemesinin yol açtığı gerilim, Avrupalı politika yapımcılar için Ukrayna krizine kadar hiçbir zaman tam olarak netlik kazanmamıştır. Örneğin, renkli devrimler sırasında Moskova'nın, AB'nin doğu komşularına 'müdahalesine' karşı kararlı adımlar atacak kadar güçlü olmaması, AB'nin bölgedeki yaklaşımının Rusya tarafından bir güvenlik tehdidi olarak görmediğini düşündürmüştür (Nitoiu, 2016: 6). Aslında Rusya, renkli devrimleri Batı ile stratejik rekabetinde bir savaş olarak algılamış ve Batı'nın müdahaleciliğini eleştirmiştir. Avrupalı politika yapımcıların, Rusya'nın yalnızca Sovyet sonrası alanın güvenliğiyle ilgilendiği ve bölgenin ekonomik düzenini hayati güvenlik çıkarları için bir tehdit olarak görmediği; ancak Kremlin'in durumu tamamen tersi şeklinde anladığı sonucuna vardıkları 2008 Gürcü-Rus savaşının ardından gerilim daha da keskinleşmiştir (Nitoiu, 2016: 6).

Ukrayna'nın bağımsızlığından bu yana, bir dizi faktör Rusya-Ukrayna ilişkilerini zorlamıştır. Sovyet İmparatorluğunun mirası, çağdaş Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkiyi etkilemiş ve Ukrayna'nın Rusya'ya olan enerji bağımlılığı, Kiev'i Moskova'nın kozuna karşı savunmasız bırakmaya devam etmiştir. Ukrayna'da ikamet eden etnik Rusların (Ukrayna nüfusunun %17'si) ve Kırım'daki Rus nüfusunun çoğunluğunun

haklarının korunması, Kiev ve Moskova arasında önemli bir sorun olmuştur. Renkli devrimler sırasında Batı'nın Ukrayna ve Gürcistan'a müdahil olduğu iddiası ve Moskova'nın bu komşu ülkelerin NATO ve AB'ye yaklaşmasıyla ilgili endişeleri, gerilimin ana kaynakları olmuştur (Cross, 2015: 13).

Yeltsin yönetiminde Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik politikası aslında dikkate değer ölçüde tereddütlü ve temkinli olmuştur. Ancak bu, Rusların Ukrayna'nın Batı'nın etki alanına girmemesi ve Rusya'nın gelecek seçeneklerinin açık kalması konusunda kararlı olduğu anlamına gelmekteydi. Ukrayna'nın NATO üyeliği, Ruslar tarafından çığır açıcı boyutlarda bir felaket ve birçok alanda Rusya'nın hayati çıkarlarına karşı bir meydan okuma olarak görülmüştür. Bunlardan en belirgin olanı, Rusya'nın Sivastopol'deki Karadeniz Filosu üssü ile ilgilidir. Bir NATO üye devletinin topraklarında bir Rus askeri üssüne sahip olması neredeyse akıl almaz olduğundan, NATO muhtemelen filonun kaldırılması ve üssün Ukrayna'ya devredilmesi çağrısında bulunacaktı. Ancak Ruslar, Sivastopol'u Rusların yaşadığı, Rus kanıyla kutsallaştırılan Rus toprağı ve 1954'te Sovyet rejimi tarafından yasadışı bir transferin sonucu olarak Ukrayna'da kaldığı konusunda hemfikir olmuştur (Lieve, 1995: 198).

Rus yanlısı Leonid Kuçma'nın Temmuz 1994'te Ukrayna cumhurbaşkanı olarak seçilmesinin, Ukrayna'nın güvenlik politikasının stratejik yönünü kökten değiştirmedeği iddia edilmiştir. Ukrayna-Rusya arasında devletlerarası antlaşmanın imzalandığı Mayıs 1997'den önce Rusya ile ilişkilerini normalleştiremeyen Ukrayna, güvenlik politikasında Avrupa ve Trans-Atlantik kurumlarına bakarak daha fazla batıya eğilim göstermiştir (Kuzio, 1998: 1). BDT ile işbirliği tıpkı Başkan Kuçma'nın selefi Leonid Kravchuk (1991-1994) döneminde olduğu gibi tamamen ekonomik meseleler alanında kalmıştır. Cumhurbaşkanı Kuçma, Ukrayna'nın NATO üyelik başvurusunu engelleyen üç faktörün olduğunu kabul etmiştir. Birincisi, NATO Ukrayna'yı üye yapmak istemiyordu, ikincisi, Ukrayna NATO üyesi olmaya hazır değildi ve üçüncüsü Rusya'nın tavrının dikkate alınması gerektiği ile ilgiliydi. Bu nedenle, selefi Kravchuk'tan farklı olarak, Başkan Kuçma, başlangıçta Ukrayna'nın NATO üyeliğini arama niyetini açıkça ilan etmemiştir (Kuzio, 1998: 2). 1995 baharından sonra Ukrayna'nın NATO ile işbirliği önemli ölçüde genişlemiştir. Mart 1996'da Kuçma, Ukrayna'nın geleceğinin "bağılantısız bir ülke olmak zorunda olmak zorunda olmadığını" söyleyerek bir adım daha ileri gitmiş ve bu nedenle Ukrayna'nın gelecekte NATO üyeliğini kabul etmiştir (Bukkvoll, 1997: 363-364).

Moskova'nın bakış açısından, 1990'lar ve 2000'lerin başlarındaki ilişkiler, NATO'nun veya önemli üye devletlerin Rusya'nın geçici zayıflığından yararlandığı bir dizi küçük düşürücü deneyim (1999'da ve yine 2004'te NATO'nun genişlemesi, Kosova'daki savaş, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'nın onaylanmaması, ABD'nin Anti-Balistik Füze Antlaşması'ndan çekilmesi, Gürcistan ve Ukrayna'daki "renkli devrimlere" Batı desteği, ABD'nin Avrupa'da füze savunması yerleştirme planı) içermekteydi (Antonenko ve Giegerich, 2009: 14).

Rusya-NATO ilişkileri sorunu, Soğuk Savaş'ın miraslarını, stratejik kültürdeki farklılıkları ve özden çok süreçle meşgul olmayı içermektedir. Soğuk Savaş mirasının hala karşılıklı algıları şekillendirdiği söylenebilir. Ruslar, NATO'nun, İttifak'ın savunma amaçlı olduğuna ve kimseye karşı yönlendirilmediğine dair açık beyanına rağmen, NATO'yu, güvenlikleri için açık bir tehdit olmaya devam eden Rusya karşıtı bir örgüt olarak görmektedirler. Rus politika yapımcılar da NATO'yu hem Avrupa hem de

Avrasya'daki ABD politikasının bir aracı olarak görmüş ve NATO genişlemesinin, Rusya pahasına NATO ülkelerine güvenlik sağlamaya yönelik sıfır toplamlı bir girişim olduğuna inanmıştır (Antonenko ve Giegerich, 2009: 14).

Nisan 2005'te, Yuşçenko'nun Washington'a yaptığı ziyaret sırasında Ukrayna hızla NATO üyeliğine doğru ilerlemeye hazır görünmüş ve NATO'nun Üyelik Konularında Yoğunlaştırılmış Diyaloguna davet edilmiştir. Bunu Kasım 2006 Riga NATO zirvesinde Üyelik Eylem Planı'na (MAP) davet edilmesi izlemiştir. Hızlı üyelik stratejisi Avrupa ve Kuzey Amerika'nın Yuşçenko ve Turuncu Devrime duyduğu sempatiden yararlanarak Ukrayna'yı 2010-2012'de NATO'ya dâhil edebilirdi. Mart 2006 seçimlerinin ardından Washington, bir NATO MAP desteğinin Batı yanlısı reformculara destek olarak sunulabilmesi için Yuşçenko'ya hızla bir "turuncu" koalisyon ve hükümet kurması için baskı yapmıştır. Başkan Yuşçenko, ülkenin ulusal çıkarlarını (Ukrayna güvenliği ve NATO üyeliği gibi), Timoşenko ile olan kişisel çatışmalarının önüne koyamamıştır (TarasKuzio, 2012: 397).

NATO üyeliğine giden hızlı stratejinin başarısız olmasının iki nedeni daha vardı ve Ukrayna'nın NATO üyeliği yeniden gündeme gelirse her ikisi de yeniden ortaya çıkabilirdi. Birincisi Bölgeler Partisi ve onun Rus milliyetçisi ve solcu müttefikleri tarafından Kırım'da düzenlenen ve 2006 ve 2009 yıllarında "SeaBreeze" manevralarının iptaline yol açan NATO ve Amerikan karşıtı mitingler düzenlemesi olmuştur. Mitingler, bazı Batı Avrupalı NATO üyelerinde Ukrayna'nın NATO'ya katılması halinde istikrarsızlaşabileceği endişesi uyandırmıştır. İkinci faktör ülkenin toprak bütünlüğüne bir tehdit olarak Ukrayna'nın bölgesel bölünmelerine ilişkin abartılı bir korkunun sonucu olarak Rus liderler tarafından körüklenmiştir. Putin, Bükreş'teki NATO Zirvesinde NATO-Rusya Konseyine hitaben yaptığı konuşmada Ukrayna'nın NATO'ya katılması halinde dağılacak olan "yapay bir ülke" olduğunu söylemiştir. Uyarısı Rusya ve Gürcistan arasında yaşanan çatışmalardan sadece beş ay önce olmuştur. Putin, Ukrayna'nın sözde "yapaylığı" sorusunu gündeme getirdiğinde, Ukrayna'nın NATO'ya katılmaya zorlanması durumunda, Ukrayna'nın doğusunda Russophone ve Kırım'da ayrılıkçılığın büyümesiyle dolaylı olarak tehdit ediyordu (TarasKuzio, 2012: 398).

NATO-Rusya ilişkilerindeki olumsuz eğilim Şubat 2007'de Münih Güvenlik Konferansında görünür hale gelmiştir. Putin 2007'deki dönüm noktası niteliğindeki konuşmasında ABD'yi küresel bir hegemon güç olmaya çalışmakla ve uluslararası hukuku ihmal etmekle eleştirmiştir. Küresel güvenliğin mimarisini ciddi olarak düşünmemiz gereken belirleyici ana ulaşıldığını savunan Putin, NATO'nun geçmişteki güvencelerinden caydığı için NATO genişlemesinin karşılıklı güven seviyesini azaltan ciddi bir provokasyonu temsil ettiğini savunmuştur (Forsberg ve Herd, 2015: 49).

2010 seçimlerinde Yanukoviç'in Ukrayna cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından Ukrayna'nın Rus yanlısı bir dış politika izleyeceği yorumları yapılmıştır. Temmuz 2010'da NATO üyeliğini kabul etmeyen ama ilişkileri de koparmayan yeni bir dış politika kabul edilmiştir. Yanukoviç'in dış politikası hem "Rus yanlısı" Kuçma hem de "Batı yanlısı" Yuşçenko'nun izlediğinden farklı olmuştur. Başbakan Yanukoviç, NATO üyeliğini desteklese de Başkan olduktan sonra bunu hızla gündemden çıkarmak için harekete geçmiştir (TarasKuzio, 2012: 407). Nisan 2010'da yıllık Eylem Planlarının uygulanmasını değerlendiren Ulusal Avrupa Atlantik Entegrasyon Merkezi ve Bakanlar Kuruluna bağlı Avrupa Atlantik Koordinasyon Organı kaldırılmıştır. Aynı ay içinde

Yanukoviç'in ABD ziyareti sırasında ise Ukrayna ile NATO arasındaki ilişkilerin değişmeyeceğini ve aynı seviyede önceki dikkatle kalacağını söylemiştir. Ancak Temmuz 2010'da Ukrayna Parlamentosu NATO üyeliği hedefinden vazgeçen "İç ve Dış Politikanın Temelleri" yasasını oylamış ve meclisten geçmiştir. Ukrayna'nın "blok dışı" tarafsızlığı ise üç nedenle eleştirilmiştir. Birincisi kısılmış olan savunma bütçesi herhangi bir artışla desteklenmemiştir. Tarafsız İsveç ve Finlandiya savunma için vatandaş başına 608 ile 745 dolar arasında harcama yaparken Ukrayna'da vatandaş başına sadece 26 dolar harcamıştır. İkincisi tarafsız ülkeler yabancı askeri üslere ev sahipliği yapmazken Ukrayna uzun vadeli bir yabancı askeri üssü kabul etmiştir. Üçüncüsü Yanukoviç'in Ukrayna'nın aynı zamanda gelişen ve genişleyen bir Avrupa Güvenlik Savunma Politikasına sahip bir blok olan AB üyeliğini desteklediği iddia edilmiştir. Bu nedenle Yanukoviç'in blok dışı statüsü Avrupa'nın tarafsız statüsünü desteklemekten ziyade geleneksel Sovyet anti-NATO duygularının bir ürünü olmuştur (TarasKuzio, 2012: 407).

Moskova, Ukrayna'yı veya eski Sovyetler Birliği'nin diğer uluslarını yeniden fethetmeye çalışmamakla birlikte, bu toplumlarda Rusya'nın çıkarlarına zarar vermeyecek rejimlerin kurulmasını ve sürdürülmesini sağlamak istemiştir. Moskova'nın Temmuz 2008'de yayınlanan Dış Politika Konsepti, Gürcistan'a ve daha sonra Ukrayna'ya müdahale için bir başlangıç sinyali veren hüküm, sınırları dışında yaşayan Rusları "korumaya" atıfta bulunarak, Rusya'nın Sovyet sonrası komşu ülkelere müdahalesinin bahanesini oluşturmuştur. Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov, Ukrayna ihtilafı hakkında yorum yaparken, belki de Moskova'nın Ukrayna'dan sonra Baltık'ta özellikle önemli Rus nüfusa sahip (Estonya veya Letonya'da) veya başka bir yerde müdahalesinin göz ardı edilemeyeceğini öne sürerek, Rus vatandaşlarına yönelik bir saldırının Rusya'ya bir saldırı olduğunu belirterek bu taahhüdü teyit etmiştir (Cross, 2015: 8).

Rusya'nın davranışlarının ve politikalarının NATO için ne kadar askeri tehdit oluşturduğuna ilişkin bir takım yorumlar yapılmıştır. Birincisi, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı eylemleri, Ukrayna'nın AB ile yaptığı ortaklık müzakereleri bağlamında gelişmesi, Moskova tarafından Putin'in zaten zayıf olan "Avrasya Ekonomik Birliği" kavramını geçersiz kılmakla tehdit eden bir süreç olarak algılanmıştır. Bu anlamda Putin'in Kırım'ı ilhak etme kararı, Rus topraklarını genişletme arzusundan ziyade çaresizlik içinde verilmiş bir karardır. İkincisi, Rusya'nın kullandığı araçlar, yani ekonomik zorlama, propaganda, düzenli ve düzensiz kuvvetler ve ayrılıkçı gruplara destek sağlamak, Ukrayna'nın özel durumuna göre şekil almıştır. Bu "hibrit savaş" biçimi ise diğer devletlere karşı kullanılabilse de Avrupa bağlamında ancak hedeflenen devletin kendi içinde bölünmesiyle veya başka bir şekilde zayıf kalmasıyla işe yaraması mümkündür (Rühle, 2015: 81-82). Son olarak Rusya'nın askeri aktivizmi, Rusya güçlerinin Sovyet sonrası krizden hala kurtulmakta olduğu gerçeğini gizleyememektedir. Rusya, kuvvet modernizasyonu açısından iddialı hedefler belirtirken ve pek çok uzman, Rus kuvvetlerinin Gürcistan ile 2008 savaşında olduğundan çok daha iyi durumda olduğu sonucuna varırken, daha zorlu bir ortamda performansları ve derinlemesine güçleri hakkında şüpheler mevcuttur (Rühle, 2015: 81-82).

Ayrıca 2014 yılında gerçekleşen Kırım'ın ilhakı sonucu Batı'nın Rusya'ya yeterli tepkiyi verememiş olması 24 Şubat 2022 tarihinde Rus askeri birliklerinin Ukrayna'ya harekât başlatmıştır. Rusya'nın savaştaki amacı; Ukrayna'da 2014 yılında başlayan Batılılaşma ve AB ile ortak bir sayfa ama hamlesine son vermek, Ukrayna'nın NATO'ya üyeliği yönündeki istediğini sonlandırmak, böylece Ukrayna'nın tarafsız bir ülke olarak

kalmasını sağlaması sonucu Rusya'nın gücü karşısında NATO ve ABD'nin etkisizliğini göstermektedir (Karasoy, 2022: 46). Halen devam etmekte olan bu savaşta Rusya, NATO, Batı, ABD veya Ukrayna tarafından provokasyonlar hazırlandığını, Batı'nın Rusya'yı sulayarak savaşa çekmek istediğini belirtmiş ve daha önce olduğu gibi bu savaşta da Rusya'nın haksızlığa uğradığı, Ukrayna'ya müdahale etmesinin zorunlu olduğu söylemi üzerinden Rus saldırganlığı meşrulaştırmak istenmiştir (Gölcü vd., 2022: 232).

3.3.Rusya'nın Kırım Müdahalesi ve Uluslararası Hukuk

Euro Maidan protestoları, Kasım'da Rada'nın Yulia Timoşenko'nun yurtdışında tıbbi tedavi görmesine izin veren bir kararı (AB'nin önemli bir talebi) kabul etmemesi üzerine ve Başkan Yanukoviç, Mart 2012'den bu yana başlatılan AB Ortaklık Anlaşması'na katılım hazırlıklarını askıya almasıyla başlamıştır (Gardner, 2014: 8). 2014'ün başlarında, Ukrayna'nın Moskova yanlısı Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in Kiev'deki şiddetli protestolar nedeniyle iktidardan uzaklaştırılmasının ardından Kırım, Soğuk Savaş'tan bu yana en kötü Doğu-Batı krizinin odak noktası haline gelmiştir. Yanukoviç'in Ukrayna-AB Ortaklık Anlaşması'nın imzalanmasını ertelemesinin ardından yüz binlerce Ukraynalının öfkesini dile getirdiği Kiev'in Maidan meydanında protestolar düzenlenmiştir (Barry, 2014: 105). Yanukoviç bu anlaşmayı temel politika hedeflerinden biri olarak görmüş olsa da, Ukrayna hükümetinin Rusya'nın şiddetli ekonomik baskısı altında olması nedeniyle Yanukoviç, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile bir anlaşma yapmıştır. Bu alternatif anlaşma, diğer şeylerin yanı sıra, Rusya'nın 15 milyar dolarlık Ukrayna tahvili alması ve Ukrayna'ya satılan gaz fiyatlarının üçte bir oranında düşmesi anlamına gelmekteydi (Aljazeera, 2013). Ocak 2014'ün sonunda, büyük ölçüde Yanukoviç hükümetinin yolsuzluk yapması nedeniyle EuroMaidan protestolarının yoğunluğunun artmasıyla birlikte, Cumhurbaşkanı Yanukoviç, başbakanı Mykola Azarov'u görevden almış ve muhalefet isimlerini yeni bir başbakan da dâhil olmak üzere yeni bir hükümete dâhil etmeye çalışmıştır. Ancak bu teklifler muhalefet tarafından reddedilmiştir (Gardner, 2014: 9). 18 Şubat ile 20 Şubat tarihleri arasında protestocularla polis arasındaki çatışmalarda 103 kişinin öldüğü ve 1419 kişinin yaralandığı bildirilmiştir. Daha sonra Yanukoviç ülkeyi terk etmiş ve 25 Mayıs 2014'te yapılması planlanan yeni seçimlerin hazırlıklarında yeni geçici hükümet kurulmuştur (Barry, 2014: 106).

Rusya Kırım'daki askeri müdahaleyi haklı çıkarmak için çeşitli yasal argümanlara başvurmuştur. Rus askerinin Kırım'a müdahalesi de bilimsel literatürde bir saldırganlık eylemi olarak tanımlanmıştır. Rusya, Kırım'daki zorlayıcı eylemlerini haklı çıkarmak için bir dizi yasal ve normatif argüman sunsa da bu zayıf iddialar çoğu devleti Rus eylemlerinin yasallığı konusunda ikna edecekleri beklentisiyle yapılmamıştır. Ancak uluslararası toplumda, özellikle AB ülkeleri arasında, cezalandırıcı batı tepkilerini sınırlamak ve belki de geleneksel olarak dost bazı BDT ülkeleri arasında destek toplamak için genel olarak belirsizlik meydana getirmek için yapılmıştır. Bunlardan ilki kendini savunma hakkı ile ilgilidir. Bireysel ya da toplu biçimde kendini savunma, güç kullanımının yasaklanmasına ilişkin genel olarak kabul edilen iki istisnadan biridir. Putin, Kırım ve Karadeniz Filosu merkezli Rus kuvvetlerinin güvenliklerine yönelik doğrudan bir tehditle karşı karşıya olduğunu savunmuştur. Putin, Federasyon Konseyi'ne Rus silahlı kuvvetlerinin Ukrayna'da kullanılmasına izin vermesi için başvurduğunda, Kırım'da konuşlanmış askeri birliğinin personeline yönelik tehdide atıfta bulunmuştur. Bir devletin topraklarına veya yurtdışındaki askeri noktalara veya askeri birimlere yapılan silahlı

saldırıları meşru müdafaa hakkını sağlarken, bir devletin diğer bir devletin topraklarında ikamet eden vatandaşlarına yönelik silahlı saldırıların da böyle olup olmadığı çok tartışmalı bir durumdur (Bilkova, 2015: 48). Rusya'nın Kırım'da güç kullanması yasal çerçeveye pek bağdaştırılmamıştır. Birincisi, Kırım'daki vatandaşları korumak için bir müdahaleye duyulan ihtiyaç sorgulanmaya açıktır. Bölgede yaşayan veya kalan Rus vatandaşlarının hayatlarının, özellikle Ukrayna silahlı kuvvetleri tarafından ciddi bir tehlikeye atılacağına dair herhangi bir rapor bulunmamıştır. İkincisi askeri müdahale, silahlı çatışmalar ve mağdur sayısı açısından sınırlı olmakla birlikte, Karadeniz Filosunun üyeleri veya Kırım'da bulunan Rus sivilleri olsun, Rus vatandaşlarını kurtarmayı ve tahliye etmeyi (veya en azından yerinde korumayı) amaçlayan cerrahi bir operasyon şeklini almamıştır. Müdahale savunmadan ziyade saldırgan ve bölgedeki düzen ve güvenliği yeniden sağlamaktan ziyade Kırım'ı Ukrayna'dan ayırmayı amaçlıyordu (Bilkova, 2015: 48).

Rusya tarafından Kırım'da (potansiyel) güç kullanımını haklı çıkarmak için bu kez açıkça öne sürülen diğer bir argüman, vatandaşların korunması/insani müdahale ile ilgilidir. Moskova, Kırım ve Ukrayna'da yaşayan büyük Rus azınlığın insan haklarının, geçici hükümet tarafından geliştirilen aşırı milliyetçi bir program tarafından tehdit edildiğini iddia etmiştir. 1-3 Mart 2014'teki BM Güvenlik Konseyi toplantılarında ABD, Rusya'nın Ukrayna'daki azınlık gruplarına veya daha özel olarak etnik Ruslara veya Rusya'ya yönelik eylem ve tehditlere ilişkin iddialarını destekleyecek hiçbir kanıt bulunmadığı konusunda ısrar etmiştir. Birleşik Krallık, Moskova'nın Rus kuvvetlerinin Ortodoks Kilisesi'ni müdahaleye karşı korumak ve yüz binlerce mülteciyi korumak için Kırım'da bulunduğu yönündeki iddiasını "uydurma bir bahane" olarak nitelendirmiştir (Allison, 2014: 1262). Putin, milyonlarca Rus ve Rusça konuşanların Ukrayna'da yaşaması nedeniyle bu insanların çıkarlarını siyasi, diplomatik ve yasal yollardan savunacağını belirtmiş ve yurtdışındaki vatandaşlarını korumak için askeri müdahalenin olumlu bir hak olduğunu iddia etmiştir. Rus mevzuatı ve yargı yorumları Moskova'nın meşru müdafaa hakkının yurt dışındaki vatandaşlarının korunmasını içerdiği görüşünü doğrulamaktadır (Burke-White, 2014: 69). Burada iki gerekçe öne çıkıyor, çünkü Rusya yaptığı açıklamada genellikle net bir ayırım yapmadan bunlara atıfta bulunuyor (Burke-White, 2014: 69). Bu nedenle, Putin, Ukrayna'da kuvvet kullanma yetkisi talep eden mektubunda, Kırım'daki Rus kökenli vatandaşların ve Rus Silahlı Kuvvetleri personelinin yaşamlarına yönelik oluşan tehdit hakkında konuşmuştur.

Yanukoviç rejiminin bitmesiyle Ukrayna'da büyüyen devrimci kaos koşullarında Rusya, sınırında potansiyel bir insani mülteci kriziyle karşı karşıya olduğunu savunmuştur. Kremlin, yaklaşan bir "insani felaketin" Ocak ve Şubat 2014'te 675.000 Rusça konuşanın Rusya'ya kaçmasına neden olduğunu iddia etmiştir (The Times, 2014). Diğer vakaların yanı sıra Kosova (1999) ve Libya'daki (2012) müdahaleler için Batı'nın haklı çıkarıcı dilini tekrarlamaya yönelik bu çaba, bu türden bariz bir nüfus göçünün yokluğunda sürdürülmesi o kadar zor olmuş ki, Ukrayna'nın doğu Ukrayna'daki eylemlerine yönelik Rus eleştirisinin temel unsuru haline gelmesine rağmen, kısa sürede Rus retoriğinde yumuşatılmıştır (Allison, 2014: 1264).

Bununla birlikte insani mülahazalar, daha ziyade, başka bir haklı çıkarıcı argüman için, yani sözde bir müdahale daveti için açıklayıcı bir arka plan oluşturmuştur. Rusya'nın lehindeki en güçlü argüman ve en önemli hukuki mesele, davet üzerine müdahale kavramı ile gündeme gelmektedir. Ukraynalı yetkililerin neden Rusya'ya Ukrayna'ya müdahale

etmesi için başvurduklarını ve Rusya'nın bu tür çağrılara neden gerçekten yanıt verdiğini açıklamak için insani kaygılara başvurulmuştur. Bu ikinci meşrulaştırma stratejisinin arka planı şudur: Kırım'ın yerel yönetimi, zamanın yeni Başbakanı Aksyonov, Maidan protestocularının Kırım'ın kontrolünü ele geçirmesini önlemek için Rusya'ya dönmüş ve destek istemiştir. Ancak Rusya sadece yerel yönetimin davetine güvenmemiş, bunun yerine, devrik Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç'in davetine de atıfta bulunmuştur. 22 Şubat 2014'te yönetimine karşı birkaç hafta süren gösterilerin ardından, Ukrayna Parlamentosu tarafından görevden alınmıştır. Rusya, Yanukoviç'in görevden alınmasının anayasaya aykırı olduğu konusunda ısrar etmiştir. Bu nedenle, kendisinin Ukrayna'nın meşru temsilcisi olarak kaldığı sonucuna varmıştır (Marxsen, 2015: 4). Rus liderler ve medya genellikle Yanukoviç'in devrilmesini faşist bir darbe olarak nitelendirmiş ve etnik Rusları Ukraynalı faşistlerden koruyarak ve Karadeniz ana deniz üssünün kontrolünü kaybetmesini ve NATO'nun kontrolüne girmesini önlemek için Rus ulusal çıkarlarıyla ayrılıkçılığa ve Kırım'ın ilhakına verilen desteği haklı çıkarmaya çalışmıştır (Katchanovski, 2015: 85). Rusya, Yanukoviç'i görevden alındıktan ve Rusya topraklarında sürgüne kaçtıktan sonra bile Ukrayna'nın meşru Cumhurbaşkanı olarak tanıyan birkaç ülkeden biri olmuştur.

Çok sayıda yazar ise Rusya'nın müdahalesinin yasal dayanağı olarak bu daveti reddetmiştir. Temelde üç argüman gündeme getirilmiştir. İlk olarak, bazıları Rusya'nın "yasa ve düzeni yeniden sağlama" niyetinde olmadığını, bunun yerine Kırım'ın Ukrayna'dan hızlandırılmış bir şekilde ayrılmasını teşvik etmeye, dolayısıyla davetin kapsamını aşmaya ve esasen onu kötüye kullanmaya odaklandığına dikkat çekmiştir. Diğerleri, Yanukoviç'in bir müdahale için yasal bir temel olarak davetini reddetmiş, çünkü hükümeti artık uluslararası olarak tanınmazken, geçici yönetim daha fazla uluslararası destek almıştır. Son olarak, bazı akademisyenler, Yanukoviç'in geleneksel olarak dış müdahale daveti için bir ön koşul olarak kabul edilen (ülkeyi terk ederek) Ukrayna toprakları üzerindeki etkin kontrolünü kaybettiği için davetin geçersiz olduğunu iddia etmiştir (Marxsen, 2015: 5).

Putin, Kırım krizinde, kendi kaderini tayin ve toprak bütünlüğü arasındaki gerilimi kullanan revizyonist de olsa ustaca hazırlanmış bir yasal argüman dile getirmiştir. Putin, toprak bütünlüğü ve kendi kaderini tayin hakkı arasındaki dengeyi ikincisine doğru kaydırarak, uluslararası sınırları daha geçirgen ve uluslararası sistemin kendisini çok daha az güvenilir hale getirmiştir. Birinci ilkeye, toprak elde etmek için güç kullanma yasağına ilişkin olarak Putin, Rus Silahlı Kuvvetlerinin Kırım'a asla girmediğini ve uluslararası anlaşma uyarınca orada olduklarını iddia ederek stratejik inkârı benimsemiştir. Kırım'daki kimliği belirsiz güçlerin eylemlerinin, dünya çapında yayınlanan resimlerinde Rusya'nın eylemleri olduğu çok belirgin olsa da Putin bunu reddetmiştir (Burke-White, 2014: 67-68).

Kendi kaderini tayin hakkı, bir devletin, doğrudan veya özel aktörler aracılığıyla, başka bir devletin topraklarına müdahale etmesi için yasal bir hak doğurmaz (Kirchner, 2014: 49). Uluslararası hukukta kendi kaderini tayin hakkı, genelleştirildiğinde sahip olabileceği istikrarsızlaştırıcı etkilerinden dolayı sınırlandırılmıştır. Bu nedenle, BM Genel Kuruluna göre kendi kaderini tayin hakkı, halkların eşit haklar ve kendi kaderini tayin hakkı ilkesine uygun olarak hareket eden bağımsız devletlerin toprak bütünlüğünü veya siyasi bağımsızlığını tamamen veya kısmen parçalayacak ya da bozacak herhangi bir eylemin yasaklanması ile dengelenmelidir (Burke-White, 2014: 70).

Referandumla ilişkin dikkat çeken noktalardan biri ise referandumda sorulan sorulardan kaynaklanmıştır. Sorular, Kırım'ın ya Rusya'ya katılmasını ya da 1992 Anayasası hükümlerine dönüşü sağlayacak şekilde sorulmuştur. Buna göre mevcut statükonun devamı yok sayılmış ve Kırım'ın Ukrayna ile olan bağlarının koparılması hedeflenmiştir (Taşdemir ve Özer, 2015: 55). Referandumda sorulan sorular şu şekilde kararlaştırılmıştır:

1. Rusya'ya bağlanmaya razı mısınız?
2. 1992 yılı Kırım Anayasasının yeniden yürürlüğe girmesi ve Kırım'ın Ukrayna'nın bir parçası olmasına razı mısınız?

Seçmenlerin yüzde 96'sından fazlası Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılmasına ve Rusya'ya katılmasına destek vermiştir. Bu referandumun Kırım'da binlerce Rus askerinin gözetimi altında gerçekleştiği göz önüne alındığında, sonuç pek çokları için sürpriz olmamıştır. 17 Mart'ta Putin, Kırım'ı "Kırım halkının ifade ettiği iradeyi dikkate alarak egemen ve bağımsız bir devlet" (The Moscow Times, 2014) olarak tanıyan bir kararnameyi imzalamıştır. İki gün sonra Rus birlikleri, Sivastopol'daki bir üste Ukrayna donanma karargâhının kontrolünü ele geçirerek Rus bayrağını dalgalandırmıştır. 20 Mart'ta Rus Duması (alt meclis), Kırım'ı Rusya'ya dâhil eden bir anlaşmayı onaylamak için 1'e karşı 455 oy kullanmıştır. 21 Mart'ta Rus Federasyon Konseyi (üst meclis) anlaşmayı 155'e karşı 0 oyla onaylamıştır. O günün ilerleyen saatlerinde Putin, anlaşmayı kanun haline getirerek, Kırım'ı Rusya açısından resmi olarak Rusya'nın bir parçası haline getirmiştir (Gardiner vd., 2014).

Kırım'ın Rusya'ya katılımı için referandum düzenlemek Ukrayna Anayasasına göre yasa dışıydı. Anayasanın 2. maddesi, "Ukrayna üniter bir devlet olacaktır" ve "Ukrayna topraklarının mevcut sınırları içinde bölünmez ve dokunulmaz" olduğunu belirtmektedir (Marxsen, 2014: 380). Ukrayna Anayasası'nın 134. Maddesinde ise : "Kırım Otonom bir Cumhuriyettir, Ukrayna'nın ayrılmaz bir parçasıdır. Yetki sınırlarında olan konular üzerinde Ukrayna Anayasası'nın belirlediği sınırlar içerisinde kararlar alabilir." (Constitutional Court of Ukraine, 53) denilmiştir. Anayasa, Ukrayna topraklarında yapılacak değişikliklerin tüm Ukrayna'da bir referandum gerektirdiğini açıkça ortaya koymaktadır.

İlhakın ardından Putin, 18 Mart 2014'te Rus parlamentosunun ortak oturumu öncesinde yaptığı zafer konuşmasında, cumhurbaşkanı veya başbakan olarak on dört yıllık görev süresi boyunca ilk kez, Kırım'ı "ilkel Rus toprakları" olarak adlandırarak ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle Rus ulusunun, dünyanın sınırlarla bölünen en büyük etnik grubu olmasa da en büyüklerinden biri haline gelmesinden şikâyet ederek dış politika hamlelerini açıklamak ve haklı çıkarmak için etnik milliyetçi terimler kullanmıştır (Marten, 2015: 190). Ardından, gayri resmi olarak Donbas veya Donetsk Havzası olarak bilinen Doğu Ukrayna eyaletleri Donetsk ve Lugansk'taki ayrılıkçılara Rus askeri desteği gelmiştir. Bunlar, Kırım'ın aksine, (en az 2001'de, son nüfus sayımı yapıldığında) anadili Rusça olan kişiler çoğunlukta olsa da etnik Rusların nüfusun çoğunluğunu değil, yalnızca baskın bir azınlığın oluşturduğu bölgelerdi. Putin, Donbas'ta Kiev'den daha fazla özerklik isteyen Rusça konuşanların siyasi haklarının korunmasından bahsederken, uzmanlar Putin'in gerçek amacının başka bir donmuş çatışma oluşturmak olduğunu (Güney Osetya, Abhazya, Transdinyester ve Dağlık Karabağ'dakiler gibi) ve muhtemelen NATO'nun Ukrayna'yı içine çekmeyi asla kabul

etmeyeceğini garanti altına almak olduğu konusunda spekülasyon yapmaya başlamıştır. Ancak Putin daha sonra söylemini değiştirmiş ve doğudaki savaşın, yerel özerklik ve Donbas'ta Rusça konuşanlar için güvenlik sağlanması gibi Minsk anlaşmalarında belirtilen türden sorunları çözmeyi amaçlayan bir Ukrayna iç savaşı olmadığını savunmuştur. Putin, çatışmayı dondurmak yerine, 2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhakının ardından Ukrayna ile olan tek kara sınırı kesildiğinden beri, ekonomik olarak harap olan Kırım yarımadasına bir kara köprüsü oluşturmak için bir Rus tırmanışı için zemin hazırlıyordu (Marten, 2015: 191).

Rusya, geleneksel olarak ayrılma hakkına karşı çıksa da, yine de ayrılma argümanını Kosova davasına dayandırmış ve bunu ilgili bir emsal olarak oluşturmaya çalışmıştır. Putin, Kırım referandumunun ardından halka hitaben yaptığı konuşmada; “ABD ve Batı Avrupa'dan Kosova'nın özel bir durum olduğunu duymaya devam ediyoruz. Meslektaşlarımızın gözünde onu bu kadar özel yapan nedir? Kosova'daki çatışmanın bu kadar çok insan zayıyatı ile sonuçlandığı gerçeği ortaya çıktı. Bu yasal bir argüman mı? Uluslararası Mahkemenin kararı bu konuda hiçbir şey söylemiyor. Bu çifte standart bile değil; bu şaşırtıcı, ilkel, kör bir sinizmdir. Aynı şeyi bugün beyaz, yarın siyah olarak adlandırarak, her şeyi kendi çıkarlarına uygun hale getirmeye bu kadar kabaca çalışmamalıdır. Bu mantığa göre her çatışmanın insan kayıplarına yol açtığından emin olmalıyız.” (President of Russia, 2014) demiştir. Bunun üzerine, Batılı devletlerin Kosova ile ilgili olarak kendi kaderini tayin etme kavramını genişletme stratejisinin tehlikeli olacağı, çünkü uluslararası hukukun yapısı diğer devletler tarafından daha fazla genişlemeye karşı hiçbir koruma sağlamadığı, aksine yalnızca kendi kaderini tayin etme arzusunu tetikleyeceği yorumları yapılmıştır.

Öte yandan, Rusya ve Ukrayna arasındaki toprak bütünlüğü ve kuvvet kullanımının yasaklanması ile ilgili yükümlülükler, bir dizi ikili ve çok taraflı anlaşmada yer almaktadır. 1 Mart 2014 tarihinde, Rusya Federal Meclisi Federasyon Konseyi, Başkan Vladimir Putin'in Rus Silahlı Kuvvetlerinin Ukrayna topraklarında “sınırlı bir askeri birliğe” izin verme talebini oybirliğiyle onayladı. Bu eylem, “tüm üyeler, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne karşı tehdit veya kuvvet kullanmaktan kaçınmalıdır” diyen BM Şartı'nın 2(4).maddesinin açık bir ihlali olarak gerçekleştirilmiştir (Bebler, 2015: 44). Ayrıca, BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve bir tehdit veya güç kullanımından kaynaklanan herhangi bir toprak kazanımını yasadışı ilan eden “Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesi”ni (1970) de ihlal etmiştir. Buna ek olarak, bir dizi ikili anlaşma aynı nitelikte hükümler içermektedir. Aynı durum, Ukrayna'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü onaylayan ve garanti eden bir dizi diğer ikili ve çok taraflı devletlerarası anlaşma ve anlaşmaların yanı sıra AGİK Helsinki Nihai Senedinin (1975), “Rusya ile Ukrayna Arasındaki Dostluk ve İşbirliği Antlaşması”na (1997) ilişkin 1-5. ilkeleri için de geçerlidir (Bebler, 2015: 44). 1994 Budapeşte Muhtırası, Ukrayna'nın Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'na nükleer silahsız bir devlet olarak katılması için güvenlik güvencesi sağlamak için imzalanmıştır. ABD, Birleşik Krallık ve Rusya, Sovyet nükleer silahlarından vazgeçtikleri için “Ukrayna'nın Bağımsızlığına ve Egemenliğine ve mevcut sınırlarına saygı göstermeyi” taahhüt etmiş ve her iki devlet arasındaki sınırların dokunulmazlığını yeniden teyit etmiştir. Anlaşmayı imzalayan üç nükleer silah ülkesi, Ukrayna'ya karşı bir saldırganlık olması durumunda Ukrayna'ya yardım sağlamak için derhal Güvenlik Konseyi'ni harekete geçirmeyi taahhüt etmiştir (Marxsen, 2014: 368). Rusya ve Ukrayna arasındaki yasal yükümlülükler için bir diğer

ilgili anlaşma, her iki devletin de 1997'de üzerinde anlaşmaya vardığı Karadeniz Filo Kuvvetleri Statüsü Anlaşması'dır (SOFA). 1994 yılında Karadeniz filosunu (gemilerin %80'ini Rusya, kalan %20'sini Ukrayna alıyor) bölmeyi kabul ettikten sonra, Ukrayna, Kırım deniz tesislerini Rusya'ya yirmi yıllığına kiralamayı kabul etmiştir. Bu anlaşma, Rusya'nın Ukrayna'ya indirimli doğal gaz tedarik etmeyi taahhüt ettiği sözde Kharkiv Anlaşmaları ile 2010 yılında 2042'ye kadar uzatılmıştır. Ancak, anlaşma, Rusya'nın yalnızca eski donanma gemilerini benzerleriyle değiştirmesine izin vererek Karadeniz Filosunun herhangi bir şekilde genişlemesini engelleyen 1997 yılında varılan anlaşmanın kısıtlamalarını kaldırmadığı için, Moskova yenilemeden gerçekten memnun kalmamıştır (Allison, 2014: 1278). Dolayısıyla Rusya anlaşmaya, yeni tür gemiler veya deniz havacılığı (askeri havacılık gücünün deniz kuvvetleri tarafından uygulanması) ekleyemedi. Bu kısıtlamalar Mart 2014'te ortadan kaldırılmıştır. Karadeniz Filosu SOFA, Rus ordusunun Kırım'da bulunmasına izin vermiş, ancak operasyonları üzerinde anlaşmaya varılan sınırlı bir ölçekte kısıtlamış ve Rus birliklerinin Kırım'da genel olarak bulunmasına izin vermemiştir (Marxsen, 2014: 369). Daha sonra Putin, bu ikili anlaşmaların artık bağlayıcı olmadığını öne sürmüştür.

Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesinin arkasındaki motivasyonları anlamak için, öncelikle Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemdeki rolünü incelemek önem taşımaktadır. Sovyetler Birliği'nin çöküşünü takip eden on yılda Rusya, ekonomisinin ciddi şekilde zayıfladığını ve büyük bir güç olarak statüsünün önemli ölçüde azaldığını görmüştür. Sovyet sisteminden piyasaya dayalı bir ekonomiye erken geçiş, ekonomik kaos zamanıydı ve bu dönemde Rus ekonomisi GSYH'sinin neredeyse %30'unu kaybetmiş, yüksek enflasyon oranları rublenin çökmesine neden olmuş ve vatandaşların çoğunluğu tasarruflarının yok olduğunu görmüştür (Becker vd., 2016: 119). Bu olay, Rus dış politikasında kalıcı bir iz bırakmıştır. Başkan Putin, SSCB'nin 1991'deki çöküşünü yüzyılın en büyük jeopolitik felaketi olarak nitelendirecek kadar ileri gitmiştir. Dolayısıyla, mevcut liderliğin üyeleri de dâhil olmak üzere Rusya'daki birçok kişi, bu dönemde Rusya'nın büyük güç statüsünden düşüşünün merkezi olarak Batılı ulusları algılamıştır. Ruslar, küresel ekonomik ve siyasi güllerinin zayıflamasından Batılı uzmanlar ve IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar tarafından önerilen hızlı liberalleşme ve özelleştirme politikalarını sorumlu tutmuştur. Sonuç olarak, Rus siyasetinde bir mağduriyet algısı ve Batıya karşı bir güvensizlik oluşmuştur. Bu şüphe, NATO, Dünya Bankası, IMF gibi ABD ve Avrupalı müttefikleri tarafından kurulmuş ve onların çıkarlarından yana görülen uluslararası kuruluşlara kadar uzanmıştır (Becker vd., 2016: 119).

2000'li yıllara gelindiğinde Rusya, büyük ölçüde karlı petrol ve doğalgaz ihracatı sayesinde ekonomik istikrarı yeniden kazanmıştı. Ekonomik büyüme ve güçlenen siyasi liderlik ile Rus dış politikası, realist teorinin öngördüğü gibi Rusya'nın kendisini büyük bir uluslararası güç olarak yeniden öne sürmeye çalışmasıyla daha çatışmacı hale gelmiştir. Bu daha kendinden emin ve mücadelecî dış politikanın amacı üç yönlüdür. Birincisi, Rusya, on yıllarca uluslararası alanda etkisini ve statüsünü azalttıktan sonra kendisini büyük bir güç olarak yansıtmaya çalışmıştır. İkincisi, Rusya, eski Sovyet devletleri üzerinde bölgesel egemenliğini artırmaya ve BDT üzerindeki Batı etkisini sınırlamak için çabalamıştır. Rusya'nın bir Avrasya Birliği geliştirme planları, net bir bölgesel etki alanı oluşturma ve AB'ye karşı bir denge sağlama yönündeki böyle bir girişimi temsil ediyor. Son olarak, Rus dış politikası, uluslararası sistemin dezavantajlı

olduğunu düşündüğü yönlerine açıkça itiraz etmeye çalışmıştır. Rusya değişen derecelerde, uygun gördüğü şekilde uluslararası kuralları ve yasaları görmezden gelmiş, kabul etmemiş veya baltalamıştır. Rusya'nın uluslararası yasalara ve normlara bağlılığı, herhangi bir uluslararası konsensüse uyma arzusundan ziyade stratejik olarak devlet çıkarlarını ilerletmek için kullanılmıştır. Bu dış politika hedeflerinin her biri, Gürcistan ve Ukrayna gibi ülkelerde Rusya'nın son zamanlarda yaptığı eylemlerle örneklenmektedir (Becker vd., 2016: 119).

4.Sonuç

Rusya ve Ukrayna ilişkilerinde potansiyel birçok çatışma kaynağı bulunmaktadır. Özellikle 2004 yılında yapılan Ukrayna seçimlerindeki anlaşmazlıkla başlayan süreçte 2014'teki Kırım krizi, Kırım'ın siyasi statüsü ve Sivastopol'da konuşlu Karadeniz Filosunun kontrolü üzerindeki Sovyet sonrası gerilimlerin aralıklı tırmanışıyla en sonuncusuydu. Bu yasa dışı güç kullanımının, Kırım'ın sözde statü değişikliğiyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Klasik uluslararası hukukta fetih ve ilhak hala toprak ediniminin geçerli türev başlıkları olarak kabul edilirken, modern uluslararası hukukta toprakların zorla satın alınmasının ya da ilhak edilmesinin yasak olduğu şüphesizdir. Güvenlik Konseyi defalarca “savaş yoluyla toprak edinmenin kabul edilemezliğini” vurgulamıştır.

Rusya, eski Sovyet devletlerinde yaşanan demokratikleşme hareketlerine derin şüpheyile bakmaktadır. Kremlin'e göre, Gürcistan'daki 2003 Gül Devrimi, Ukrayna'daki 2004 Turuncu Devrimi ve Kırgızistan'daki 2005 Lale Devrimi, ABD ve Avrupalı müttefikleri tarafından Batı yanlısı liderleri Rusya'nın etki alanına yerleştirmek için düzenlenmiştir. NATO'nun eski SSCB topraklarında yayılma çabası 3. Dünya savaşı havası vermiş ve Rusya'nın endişelenmesine neden olmuştur. NATO'ya karşı denge oluşturmak amacıyla kurulan Varşova Paktı'nın Rusya dışındaki tüm üyeleri 1999 ve 2009 yılları arasında NATO'ya üye olmuştur. Bu yüzden Rusya bu topraklarda meydana gelebilecek Batı etkisine karşı sert güç kullanmamaktan çekinmemiş ve Gürcistan'da olduğu gibi Ukrayna'da da uluslararası alanda krize yol açan değişiklikler meydana getirmiştir.

Her ne kadar Rusya bu müdahalesini uluslararası hukuka dayandırma amacıyla bir takım gerekçeler öne sunsa da bu müdahale BM Anlaşması hükümlerine aykırı olarak gerçekleştiği için hukuk dışı sayılmıştır. Ancak Rusya'ya yönelik BM'de kınama kararı kabul edilmiş ve özellikle AB tarafından ekonomik ambargo uygulansa da uluslararası toplum bu müdahalenin önüne geçmek için yetersiz kalmış ve Kırım'da referandum yapılmasının ardından Rusya'nın Kırım'ı topraklarına katmasına engel olunamamıştır. Rusya'nın Ukrayna'daki son eylemleri, Batı'nın yaptırımlarıyla, ABD ile NATO güçlerinin ve Avrupa'daki kaynaklarının müttefiklere güven verme amaçlı yeniden konumlandırılmasıyla sonuçlanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası ilk dönemde Rusya kendi içerisinde yaşadığı sorunlar (Çeçenistan ve Tataristan gibi) nedeniyle ülkelerin toprak bütünlüğüne önem verirken 2000 sonrası ABD'nin ekonomik, siyasi ve askeri alanda dengelenmesi zor görünen gücüne karşı çıkmaya başlamış ve özellikle kendi çevresinde AB ve NATO dolayısıyla da Batı eksenli gelişebilecek değişikliklere gerektiğinde sert güç kullanacağını göstermiştir. BM onayı olmadan gerçekleşen örneğin ABD'nin Irak'a yönelik müdahalesinde caydırıcı bir yaptırımın uygulanamaması, saldırının tanımı ya da ülkelerin

toprak bütünlüğü vurgulanırken, bir yandan da self determinasyon hakkının anayasal bir hak olarak sunulması bu alanlarda muğlâklığa sebep olmakta ve uluslararası alanda kriz boyutuna ulaşan birçok hadise meydana getirmektedir. Dolayısıyla mevcut uluslararası hukuk sistemi içerisinde etkin bir çözüm bulunması gerekmektedir.

Batı ve Rusya'nın uluslararası hukuk ihlallerine yaklaşımlarında önemli bir fark vardır. Batılı devletler, özellikle de ABD, hukukun belirli bir yorumunu onaylayacak ve ona uluslararası hukuk söylemi içinde bir miktar yetki verecek kadar güçlü ve geniş ittifaklar yaratma yeteneğine sahip olduklarını kanıtlamıştır. Buna karşılık Rusya, yalnızca bir avuç devlet tarafından açık destek görmektedir. Sonuç olarak, Rusya'nın Batılı Devletlerin sahip olduklarına benzer bir güç konumu oluşturması ve hukuki söylemi etkin bir şekilde şekillendirmesi çok daha zordur.

Kaynakça

- Allison, R. (2014). Russian 'deniable' Intervention in Ukraine: How and Why Russia Broke the Rules. *International Affairs*, 90/6, 1255-1297.
- Antonenko, O. & Giegerich, B. (2009). Rebooting NATO-Russia Relations. *Survival*, 51(2), 13-21.
- Bayraklı, E. (2014). Avrupa Birliği'nin Ukrayna Kriziyle İmtihani. *Seta Perspektif*.
- Barry, M. P. (2014). The Loss of Crimea How Much Does Ukraine Lose, and How Much Does Russia Gain, a Computable General Equilibrium Model. *Journal of Global Peace and Conflict*, (21), 103-119.
- Bebler, A. (2015). Crimea and the Russian-Ukrainian Conflict. *Romanian Journal of European Affairs*, 15(1), 35-54.
- Becker, M. Cohen, M. S., Kushi, S., & McManus I. (2016). Reviving the Russian Empire: The Crime an Intervention through a Neoclassical Realist Lens. *European Security*, 25(1), 112-133.
- Bilkova, V. (2015). The Use of Force by the Russian Federation in Crimea. *ZaöRV* 75, 27-50.
- Bukkvoll, T. (1997). Ukraine and NATO: The Politics of Soft Cooperation. *Security Dialogue*, 28(3), 363-374.
- Burke-White, W. (2014). Crimea and the International Legal Order. *Survival: Global Politics and Strategy*, 56(4), 65-80.
- Cosgrove, J. (2020). The Russian Invasion of the Crimean Peninsula, 2014-2015. *National Security Report*.
- Constitutional Court of Ukraine. <https://www.refworld.org/pdffid/44a280124.pdf>
- Cross, S. (2015). NATO-Russia security challenges in the aftermath of Ukraine conflict: managing Black Sea security and beyond. *South east European and Black Sea Studies*, 15(2), 151-177.

- Hoyle, B. (2014). Exodus begins for the families fearing future under Russian yoke. The Sunday Times, Monday March 17, <https://www.thetimes.co.uk/article/exodus-begins-for-the-families-fearing-future-under-russian-yoke-8fctzr5wxz3>
- Forsberg, T. (2015). Graeme Herd, Russia and NATO: From Windows of Opportunities to Closed Doors. *Journal of Contemporary European Studies*, 23(1), 41-57.
- Gafarlı, O. (2015). *Avrasya Çıkılmazı-Yeni Büyük Oyunu Kim Kazanacak*. Ankara: Nobel Akademik.
- Gardiner, N., Spencer, J., Coffey, L., Loris, N. (2014). *Beyond the Crimea Crisis: Comprehensive Next Steps in U.S.-Russian Relations*. <https://www.heritage.org/europe/report/beyond-the-crimea-crisis-comprehensive-next-steps-us-russian-relations>
- Gölcü, A. & Nurlanova, A. (2022). Savaşın Söylemi, Söylemin Savaşı: Sputnik Haber Ajansının Rusya-Ukrayna Çatışması Haberlerinin Söylemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 231-250.
- Güneş, H. (2014). Ukrayna Krizi: Euromeydan, Kırım Referandumunu ve Doğu Ukrayna. *Emek ve Toplum Araştırmaları Merkezi*, 15-32.
- Graeme P. H. (2005). Russia and the “Orange Revolution”: Response, Rhetoric, Reality? *Connections*, 4(2), 15-28.
- Hancılar, Ö. (2011). Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale. *Çankaya University Journal of Law*, 7(2), 97-124.
- Haukkala, H. (2015). From Cooperative to Contested Europe? The Conflict in Ukraine as a Culmination of a Long-Term Crisis in EU-Russia Relations. *Journal of Contemporary European Studies*, 25-40.
- Hilpold, P. (2015). Ukraine, Crimea and New International Law, Balancing International Law, with Arguments Drawn from History. *Chinese Journal of International Law*, 14(2), 237-270.
- Karasoy, H. A. (2022). Hibrit, Asimetrik ve Vekâlet Savaşları: 2022 Rusya Ukrayna Savaşını Üçlü Sacayağı Üzerinde Bir İnceleme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 44-56.
- Katchanovski, I. (2015). Crimea: People and Territory Before and After Annexation. Agnieszka Pikulicka-Wilczewska, Richard Skwa (Ed.) *E-International Relations*, (8)1, 80-89.
- Katchanovski, I. (2008). The Orange Evolution? The “Orange Revolution” and Political Changes in Ukraine. *Post-Soviet Affairs*, 24(4), 351-382.
- Kerem, S. (2018). Rusya-Ukrayna: İki Dost Nasıl Düşman Oldu. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46391387>
- Kirchner, S. (2014). Crimea’s Declaration of Independence and The Subsequent Annexation by Russia Under International Law. *18 Gonzaga Journal of International Law*, (49), 41-65.

- Kuzio, T. (1998). Ukraine and NATO: The Evolving Strategic Partnership. *Journal of Strategic Studies*, 21(2), 1-30.
- Kuzio, T. (2012). Ukraine's Relations with the West since the Orange Revolution. *European Security*, 21(3), 395-413.
- Kuzio, T. (2016). Ukraine between a Constrained EU and Assertive Russia. *Journal of Common Market Studies*, (3), 1-18.
- Lieven, A. (1995). Russian Opposition to NATO Expansion. *The World Today*, 51(10), 196-199.
- Marten, K. (2015). Putin's Choices: Explaining Russian Foreign Policy and Intervention in Ukraine. *The Washington Quarterly*, 38(2), 189-204.
- Marples, D. & Duke, D. (1995). Ukraine, Russia And The Question of Crimea. *Nationalities Papers*, 23(2), 261-289.
- Marxsen, C. (2014). The Crimea Crisis An International Law Perspective. *ZaöRV*, 74(2), 367-391.
- Marxsen, C. (2015). International Law in Crisis: Russia's Struggle for Recognition. German Year book of International Law Vol. 58, Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper No. 2016-05.
- Mizrokhi, E. (2009). Russian "Separatism" in Crimea and NATO: Ukraine's Big Hope, Russia's Grand Gamble. *Chaire de recherche du Canada sur les conflits identitaires et le terrorisme au sein du Programme Paix et sécurité internationales, Institut québécois des hautes études internationales at Laval University, Quebec*.
- Macfarlane N. & Menon A. (2014). The EU and Ukraine's Survival: *Global Politics and Strategy*, 56(3), 95-101.
- Nitoiu, C. (2016). Towards conflict or cooperation? The Ukraine crisis and EU-Russia relations. *South east Europe and Black Sea Studies*, 1-17.
- Nye, J. S. & Welch, D. A. (2021). *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, (Çev. R. Akman), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,
- Pazarcı, H. (2004). *Uluslararası Hukuk Dersleri*. 2(8), Ankara: Turhan Kitabevi.
- Aljazeera (2013). Putin'den Yanukoviç'e yardım eli. 18 Nisan 2022 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/putinden-yanukovice-yardim-eli>
- The Moscow Times (2014). Putin Recognizes Crimea as a Sovereign and Independent State. <https://www.themoscowtimes.com/2014/03/18/putin-recognizes-crimea-as-a-sovereign-and-independent-state-a33064>
- President of Russia (2014). Putin Address by the President of the Russian Federation. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>
- Rühle, M. (2015). NATO and the Ukraine Crisis. *American Foreign Policy Interests*, 37(2), 80-86.
- Sur, M. (2019). *Uluslararası Hukukun Esasları*. İstanbul: Beta.

- Taşdemir, F. & Özer, A. (2015). Uluslararası Hukuk Açısından Kırım Sorunu: Kosova'nın Rövanşı mı?. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 43-61.
- Wrdra, D. (2004). The Crimea Conundrum: The Tug of War Between Russia and Ukraine on the Questions of Autonomy and Self-Determination. *International Journal on Minority and Group Rights*, (10), 111-130.
- White, S. & McAllister, I. (2009). Rethinkingthe 'Orange Revolution. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 25(2), 227-254.
- Zon, H. (2005). Why Orange Revolution succeeded. *Perspectives on European Politics and Society*, 6(3), 373-402.